

SEKSUAALI-  
VÄHEMMISTÖÖN  
KUULUVA HIV-POTILAS  
TERVEYDENHUOLLON  
ASIAKKAANA

Jussi Nissinen

# Luokitteluja

2

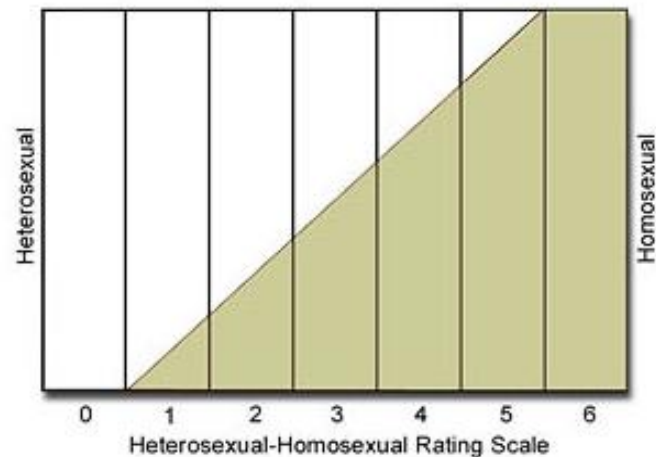
- Heteroseksuaalisuus – vastakkaiseen sukupuoleen kohdistuva seksuaalisuus

---

- Ei – heteroseksuaalisuus
  - ▣ Homoseksuaalisuus – Samaan sukupuoleen kohdistuva seksuaalisuus
  - ▣ Biseksuaalisuus – kumpaankin sukupuoleen kohdistuva seksuaalisuus
- A-seksuaalisuus
  - ▣ Ei juurikaan seksuaalista kiinnostusta tai motivaatiota

# Alfred Kinseyn skaala

## Kinsey Scale



- 0- Exclusively heterosexual with no homosexual
- 1- Predominantly heterosexual, only incidentally homosexual
- 2- Predominantly heterosexual, but more than incidentally homosexual
- 3- Equally heterosexual and homosexual
- 4- Predominantly homosexual, but more than incidentally heterosexual
- 5- Predominantly homosexual, only incidentally heterosexual
- 6- Exclusively homosexual

# Fritz Kleinin ruudukko

1 = vain vastakkainen sp 7 = vain sama sp	<b>Menneisyys</b>	<b>Nykyisyys</b> ed 12 kk aikana	<b>Ideaali</b> mitä toivon
Seksuaaliset fantasiat/unet	1...7	1...7	1...7
Seksuaalinen kiinnostus	1...7	1...7	1...7
Seksuaalinen käyttäytyminen	1...7	1...7	1...7
Tunne-elämän preferenssi	1...7	1...7	1...7
Sosiaalinen preferenssi	1...7	1...7	1...7
<b>Identiteetti</b>	?	?	?

# Homoseksuaalisuus

- Seksuaalisten/eroottisten/romanttisten tunteiden ja/tai tekojen suuntautuminen ensisijaisesti tai yksinomaan samaa sukupuolta oleviin henkilöihin.
- Halut, tunteet, teot ja identiteetti eivät ole sidoksissa toisiinsa
  - Osa ei koskaan omaksu homoseksuaalin identiteettiä
- Homoseksuaaliksi samaistuneella voi olla heteroseksuaalista käyttäytymistä ja/tai tunne-elämää ja päinvastoin.

# Biseksuaalisuus

- Seksuaalisten/eroottisten/romanttisten tunteiden ja/tai tekojen suuntautuminen sekä miehiin että naisiin tai henkilöihin sukupuolesta riippumatta
- Niiden merkitys voi vaihdella henkilöillä eri aikoina, eri tilanteissa ja sukupuolella voi olla oma merkityksensä.
- Läheskään kaikki näistä henkilöistä ei identifioitu biseksuaaleiksi.

# Biseksuaalisuus

- Monenlaista biseksuaalisuutta
  - ▣ tunnetason, rinnakkaista, kausittaista, ”rakastun ihmiseen, en sukupuoleen”
- Identiteettinä jää usein vaille tukea
  - ▣ Ei vertaisryhmää, ei kerrota helposti ulospäin
- Usein ”heteroidentiteetin” päälle rakentuva
  - ▣ ei omaa kulttuurista identiteettitarinaa
  - ▣ menee ”heterona läpi” eri tilanteissa
- Esille tullessaan tuo usein parisuhteeseen kriisin
  - ▣ tarpeen työstää suhteen perustoja

# Aseksuaalisuus

- Hyvin vähän tai ei lainkaan seksuaalisuuteen liittyviä ajatuksia, tunteita, reaktioita tai käyttäytymistä.
  - Ei saa nautintoa esim. itsetyydytyksestä.
- Synnynnäistä tai myöhemmin kehittynyttä.
  - Osalla voi liittyä sukupuolihormonien vähäiseen erittymiseen nuoruudessa: hypothalamus – aivolisäke – sukurauhaset -akseli
  - Sitä voi ilmetä ilman em häiriöitä
- Henkilö ei koe sitä välttämättä ongelmana, mutta ympäristölle se voi olla hämmentävää.
- Joillekin se voi olla osa seksuaalista identiteettiä.
- Ehkä noin 1-2% väestöstä



# Identiteetti

- Miten näen/koen/ymmärrän/määrittelen/rajaan itseni
- Sosiaalinen identiteetti
  - ▣ ihmisryhmät joihin kuulun/samaistun
  - ▣ itsetunnon merkittävä lähde
- Henkilökohtainen identiteetti
  - ▣ Oma ainutlaatuisuus, millaiseksi koen itseni, arvot, mieltymykset, miten samalla erotun muista
- Yksilölle tärkeää
  - ▣ myönteisten arvojen liittäminen ryhmiin, joihin samaistuu
  - ▣ useita myönteisiä sosiaalisia identiteettejä
  - ▣ tulee nähdyksi ainutlaatuisena yksilönä

# Stigma

10

- Joihinkin identiteettimäärityksiin liittyy stigma
  - Esim homo –sana ja identiteetti on ollut yhteiskunnassa pitkään stigmatisoitu
  - Siksi siihen liittyvä identiteettiprosessi sisältää tarpeen stigmasta vapautumiseen
    - Ulostuloprosessit
    - Identiteettiylpeys ----- vs. häpeä
  - Osa vieroksuu tätä identiteettiä siihen sisältyvän stigman tai stereotyyppien vuoksi
  - Vert. AIDS ja HIV –sanoihin liittyvään stigmaan

# Seksikäyttäytymiseen perustuva määrittely

11

- ***Miehet joilla on ollut seksiä miesten kanssa***
  - Osalla on homoseksuaalinen identiteetti
  - Osalla on biseksuaalinen identiteetti
  - Osalla on heteroseksuaalinen identiteetti
  - Osa vaan pitää itseään miehinä ilman määrittelyjä
- Tämän määrittelyn käyttöönotto ajankohtaistui nimenomaan HIV-infektion tartuntojen ehkäisytyössä. Huomio riskikäyttäytymiseen – ei identiteetteihin.

# Syyteoriat

- Ihmisen sukupuoli ja seksuaalisuus ovat on aina
  - ▣ biologisten (geneettisten, neurologisten, hormonaalisten)
  - ▣ psykologisten
  - ▣ sosiaalisten/kulttuuristen prosessien summa
- Yhden näkökulman malli ei riitä selittämään koko kirjoa
  - ▣ Viime vuosina etenkin ***intrauteriininen hormonivaikutus*** tullut tutkimuksissa esille (vaikuttaa aivojen kehittymiseen ja sukupuolittumiseen), mutta sekään tuskin riittää antamaan kattavaa selitysmallia
- Luokittelut ovat aina kulttuurisidonnaisia
  - ▣ ”Luonnollinen” on aina sosiaalisesti määriteltyä
  - ▣ Jos haetaan selityksiä, tulisi tarkastella koko kirjoa, ei vain ”poikkeavuuksia”

# Taustojen kirjo

13

- Se miten seksuaaliseen vähemmistöön kuuluminen vaikuttaa yksilön kehittymiseen riippuu monista taustatekijöistä
  - Ikäpolvi
  - Perhetausta
  - Uskonnollinen tausta
  - Etninen tausta
  - Kulttuurinen tausta
  - Asuinseutu

# Lapsuusajan kokemuksia

14

- Useilla homoilla on ollut erilaisuuden kokemusta lapsuudessa
- Osalla sukupuolelle epätyypillistä käyttäytymistä
  - ▣ Poika välttelee ”poikamaisia” rajuja leikkejä, viihtyy paremmin tyttöjen seurassa
  - ▣ Monella jo ihastumisia samaa sukupuolta oleviin
- Ympäristöstä kuullut kielteiset määrittelyt homoista, lesboista, transuista jne
- Nämä voivat johtaa ulkopuolisuuden tunteisiin, ”omavaraisuuteen” / ”hyväksynnän hakuun”

# Lapsuusajan kokemuksia

15

- Vanhempien ja lähiympäristön suhtautuminen lapsen sukupuolirooli-odotuksista poikkeavaan käyttäytymiseen ja tunneilmaisuuun
  - ▣ Miten esim. isä suhtautuu ”feminiinisesti” käyttäytyvään poikaan?
  - ▣ Päiväkodin ja neuvolan työntekijöiden suhtautuminen
    - Miten normittava sukupuolen mukaan?
- Ympäristöstä tulevat määrittelyt ja viestit, joita lapsi toistuvasti kuulee
  - ▣ Heterosuhteita harvoin kyseenalaistetaan siten kuin samaa sukupuolta olevien

# Perheen ja kulttuuritaustan merkitys nuoren elämässä

16

- Vanhempien asenteiden merkitys
  - ▣ Lasta kunnioittava ----- Autoritäärinen/hylkäävä
- Uskonnollisen taustan merkitys
  - ▣ Uutta tietoa vastaanottava ----- Fundamentalistinen
  - ▣ Monille vaikein ristiriita tulee juuri suhteessa omaksuttuun uskonnolliseen vakaumukseen
- Etnisen taustan merkitys
  - ▣ Miehen ja naisen normitus omassa vertaisryhmässä ja kulttuurissa
  - ▣ Esim. romanien ja somalialaisten/arabien keskuudessa



# Murrosikä

17

- Vertaisryhmän merkitys
  - ▣ Millä ja kenen ehdoin tulen hyväksytyksi?
  - ▣ Nykyisin netin merkitys vertaisryhmää etsittäessä ja omaa minäkuvaa rakennettaessa
- Seurustelumahdollisuudet samaa sukupuolta olevan kanssa?
- Seksuaalifantasiat
- Sisäistetty ”homokauhu”?
  - ▣ Varhain ulkoa sisäistetyt määrittelyt?
  - ▣ Pojilla maskuliinisuuden esittämisen paine

# Koulun merkitys nuoren elämässä

18

- Virallinen kulttuuri
  - Seksuaalikasvatuksen laatu ja monipuolisuus
  - Opettajien asennoituminen muussa opetuksessa
- Epävirallinen kulttuuri
  - Mitä tapahtuu nuorten keskuudessa, millä ehdoin voi pärjätä?
  - Miten opettajat myötävaikuttavat epäviralliseen kulttuuriin?
  - Nimittelyt ja kiusaaminen

# Nuoruus

19

- Homoseksuaalisilla nuorilla yli kaksinkertainen määrä **itsemurha-ajatuksia** ja **-yrityksiä** heteronuoriin verrattuna
  - ▣ Monille ”ulostulo” vanhemmille iso kynnyks
  - ▣ Yksinäisyyteen tai kaksoisrooliin ajautuminen → riski itsetuhoisiin ajatuksiin kasvaa
- Mitkä ovat aitoja valinnan mahdollisuuksia?
- Myönteisten selviytymistarinoiden ja samaistumismahdollisuuksien merkitys nuoren elämässä

# Avoimuuden merkitys

20

- Minkä painon antaa eri asioille
  - ▣ Pelko siitä että tulee määritellyksi vain yhden ”poikkeavan” identiteetin kautta
  - ▣ Ylpeys siitä että uskaltaa tuoda itseään esiin omilla ehdoillaan
- Missä määrin joutuu salaamaan suuntautumistaan perheen tai lähiyhteisön vuoksi?
- Missä määrin asiat ovat avoinna eri suuntiin?
  - ▣ Löytyykö sopivaa kategoriaa, jolla kuvata itseään

# Parisuhdekysymykset

21

- Missä vaiheessa voi aloittaa avoimen seurustelun?
  - ▣ Maantieteelliset erot
  - ▣ Internetin vaikutus
- Parisuhdemallit
  - ▣ Pääsääntöisesti samat kysymykset kuin heteroilla – ratkaisumalleissa eroja
- Biseksuaalien kohdalla asioiden auki puhumisen ja tunteiden rehellisen ilmaisun merkitys korostuu

# Perheen muodostaminen

22

- Vanhemmuuden saavuttamisen strategiat
  - Naispari + tuntematon sperman lahjoittaja
  - Naispari + tuttu lahjoittaja
    - Mikä on lahjoittajan rooli lapsen elämässä?
  - Neli/kolmiapila = naispari + mies/miespari
    - Mikä on miehen/miesparin rooli lapsen elämässä ja lapsen merkitys miehen/miesparin elämässä?
  - Miespari
    - Sijaisvanhemmuus
    - Sopimus naisen/naisparin kanssa yhteisestä vanhemmuudesta

# Ikääntyminen

23

- Parisuhteen ja läheisverkoston merkitys
- Miten vanhustenhuolto tunnistaa ja on valmis hyväksymään hoidosta riippuvaisen lesbon/homon sosiaaliset ja seksuaaliset tarpeet
  - ▣ Monia tämä pelottaa etukäteen
  - ▣ Mummolaakso -idea

# Seksuaalisuus

24

- Mies – mies
  - ▣ Osalla ns. avoin parisuhde, kun suhde on jatkunut pidempään.
    - Seksi parisuhteen ulkopuolella osin sallittua
  - ▣ Turvallisemmän seksin merkitys
- Nainen – nainen
  - ▣ Seksuaalisen uskollisuuden merkitys usein korostunut
- Biseksuaali – heteroseksuaali/homoseksuaali
  - ▣ Rehellisyyden merkitys alusta lähtien



# Seksuaalisuus

25

- Seksuaalikäyttämiseen osalla homomiehistä liittyy anonyymeja seksikontakteja mahdollistavia alakulttuureja
  - ▣ Homosaunat
  - ▣ Dark-roomit anonyymiä seksiä varten
    - Helsingissä Keltainen ruusu ja US-video
    - Löytyy kaikista Länsi-Euroopan suurkaupungeista
  - ▣ SM- ja fetisistikerhot
  - ▣ Tietyt puistot ja käymälät
- Näissä seksitautitartuntojen vaara

# Seksuaalisuus

26

- Miksi osalla homo/bi/heteromiehistä tarve käyttää em. alakulttuurin muotoja
  - ▣ Miesten välisen seksin kriminalisoinnin historia ja siihen liittyvä marginalisoituminen
  - ▣ Virallistettujen parisuhteiden mahdollistuminen vasta viimeisen vuosikymmenen aikana
  - ▣ Miehillä naisia yleisemmin kyky pitää osa seksikäyttäytymisestään tunne/parisuhteiden ulkopuolella
- Lesboilla ei ole juurikaan vastaavia alakulttuurin muotoja

# Mielenterveys

27

- Homomiehillä ja naisilla sekä niillä miehillä, joilla on ollut lapsuudessa sukupuoliepätyypillistä käyttäytymistä tai jotka olivat kokeneet itsensä sukupuoliepätyypilliseksi, oli huomattavasti suurempi todennäköisyys mielenterveydellisiin ongelmiin kuin sukupuolityypillisesti käyttäytyneillä heteromiehillä/naisilla

# Terveyskysymyksiä

28

- Itsemurhariski erityisesti nuorilla
- Masennuksen riski tavallista suurempi
  - ▣ Monilla traumatisoivia kokemuksia ja emotionaalisen tuen vähäisyys
  - ▣ Luottamus avun saamiseen voi olla heikko
- Päihdeongelmien riski
  - ▣ Päihdekeskeinen osakulttuuri (baarit)
  - ▣ Päihteet ”luvan antajana”
- HIV homo/bimiehillä

# Polarisoituminen

29

- Osa homo/biseksuaaleista menestyy elämässään hyvin ja nauttii täysillä seksuaalisuudestaan ja siihen liittyvistä ihmissuhteista
  - ▣ Toiseuden kokemus on ehkä toiminut katalysaattorina tietoisuuden ja sosiaalisten taitojen kasvamiseen
- Osa taas marginalisoituu mielenterveys- ja päihdeongelmien ja/tai sosiaalisen eristymisen vuoksi
  - ▣ Heille toiseus on ollut ylivoimainen haaste

# Läheisten tilanne

30

- Vanhemmat
  - ▣ Mistä saa tietoa ja tukea kun lapsi osoittautuu ei-heteroksi?
  - ▣ Miten vahvaan hetero-olettamukseen törmäävät palveluissa lapsista puhuttaessa?
- Puoliso
  - ▣ Kriisi, kun puoliso osoittautuu myöhemmin homo/biseksuaaliksi. Kenelle voi puhua?
- Lapset
  - ▣ Mitä määrittelyitä joutuvat toistuvasti kuulemaan vanhemmistaan?

# HIV ei heteroseksuaalisen asiakkaan elämässä

31

- Kaksinkertaisen stigman riski
  - ▣ Ilmapiirin, lehtijuttujen, huumoriohjelmien, työpaikkavitsailun vaikutukset?
  - ▣ Voiko stigmasta täysin vapautua?
- Ulostulemisen --- salaamisen valintatilanteet monimutkaistuvat
- Sosiaalisen verkoston sektoroituminen (kenelle kerrotaan mitään)
- Sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten asenteiden merkitys korostuu

# Ei-heteroseksuaali asiakkaana

32

- Vilpitön kunnioittava kiinnostuminen hänestä ja hänen huolestaan
- Ei tietämisen taito
  - Älä täytä aukkoja olettamuksilla
  - Tarkentavien arvostavien kysymysten merkitys
- Asiakkaan hahmottaminen suhteessa sosiaaliseen ja kulttuuriseen kenttään, jossa hän elää



# Kentän hahmottaminen vastaanotolla

33

- Sisäistetty menneisyys
  - ▣ Miten on tullut nähdyksi, kuulluksi?
  - ▣ Millä keinoin rakentanut elämänsä?
- Nykyinen kenttä
  - ▣ Sosiaalinen verkosto
    - Kumppani, perhe, ystävät, suku, työtoverit
  - ▣ Ilmapiiri
    - Tiedotusvälineet, uskonnollinen viiteryhmä, yhteiskunta
- Tulevaisuus
  - ▣ Tulevaisuuden näkymät: seksuaalisuus, parisuhde, perhe, ikääntyminen